

Як адвокату використати для захисту деякі недосконалі положення КПК
Адвокат Олег Несінов розповів про недосконалі положення КПК щодо обов'язку суду роз'яснити суть обвинувачення та права суду на допит

Жоден закон, як і будь-який інший продукт людської праці, не може бути досконалим і бездоганним. Тим більше не варто очікувати однакового суб'єктивного розуміння й тлумачення юристами певних норм закону (від того й прислів'я: два юристи - три думки). Лише згодом виникає судова практика, і, як наслідок, певні розбіжності в тлумаченні та застосуванні деяких спірних положень закону зменшуються або зникають. Але в процесі цього було б для адвоката професійно неправильно не виявляти й не застосовувати спірні положення КПК на користь позиції захисту. Надалі пропоную власну думку стосовно деяких спірних положень КПК України.

Щодо обов'язку суду роз'яснити обвинуваченому суть обвинувачення

Частина 1 ст. 348 КПК України встановлює, що після оголошення обвинувачення головуючий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання.

Дивно те, що законодавець поклав функцію роз'яснення обвинувачення на суд, а не на сторону обвинувачення. Це, на мій погляд, не відповідає вимогам рівності сторін і змагальності процесу, а можливо (і потрібно) розцінювати як дії на користь сторони обвинувачення.

Крім того, в КПК не зазначено, яким чином суд має роз'яснювати суть обвинувачення, що має робити суд, якщо обвинувачення особі незрозуміле або обвинувачений взагалі не відповідає на це питання суду.

Проте без виконання такого формального обов'язку (роз'яснення суті обвинувачення) суд позбавлений можливості рухатись далі в процесі. Адже п.1 ч. 3 ст. 42 КПК встановлює, що обвинувачений має право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують. У свою чергу, неконкретність і незрозумілість обвинувачення є порушенням п. "а" ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ, а також права на захист. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 87 КПК така незрозумілість є істотним порушенням прав людини і основоположних свобод.

І саме з цією обізнаністю суті обвинувачення у особи виникають й інші права - давати пояснення, покази з приводу обвинувачення (п. 5 ч. 3 ст. 42 КПК), мати чи не мати захисника, надавати чи не надавати докази (п. 2 ч. 4 ст. 42 КПК) тощо.

Звертаю увагу, що обізнаність щодо суті обвинувачення стосується не лише його кваліфікації (з якою, як правило, все зрозуміло), а й описової частини.

Проте в описовій частині обвинувачення дуже часто наводяться взаємовиключні, або навіть абсурдні, ствердження.

Наприклад, стверджується про корисливий мотив дій і мету незаконного збагачення, з одночасним зазначенням про те, що слідству невідома вартість придбаного майна, речовини та вигідної різниці між купівлею та продажем.

Інколи інкримінується повторність (що передбачає одну дію після іншої) з одночасним ствердженням про те, що слідству невідомо, коли відбувалась кожна з дій (інкримінованих епізодів).

В одній з моїх справ обвинуваченому інкримінували організацію створення на власній квартирі нарколабораторії та поставлення «на потік» збуту наркотиків. І тут же зазначалось про дуже позитивну його характеристику за місцем проживання.

Такі обвинувачення роз'яснити неможливо. Бо їх зміст позбавлений логіки.

Саме тому обвинувачений не має можливості належним чином захищатися від того, що йому незрозуміло.

Існуюче положення ч.1 ст. 348 КПК України заздалегідь заводить суд у глухий кут. Бо якщо за таких умов він продовжує вести процес, це надає можливість заявляти про порушення права на захист і належну правову процедуру, надає підстави для відводу.

Які в такому випадку у суду є інші можливі шляхи дій, у КПК чітко не зазначено.

Щодо права суду на допит свідків (потерпілих)

Адвокати скаржаться на те, що судді дуже часто втручаються в процес допиту, ставлячи навідні запитання, криком, погрозами створюючи тиск на свідка або іншим чином направляючи процес у «потрібному» напрямку.

Проте за чинним КПК суд не наділений правом збирати докази, допитувати осіб, втручатися в допит та отримувати показання. А тим більше ставити навідні запитання.

Частиною 2 ст. 84 КПК встановлено, що показання - це процесуальне джерело доказів. Збирання доказів відповідно до ч. 1 ст. 93 КПК покладено на сторони, а не на суд.

Право допиту надано сторонам кримінального провадження, а не суду (ст. 352 КПК).

Частина 1 ст. 96 КПК встановлює, що запитання свідку мають право ставити сторони (а не суд). Відповідно до ч. 1 ст. 95 КПК показання - це відомості, які надаються під час допиту.

Проте суд (як і інші учасники процесу) відповідно до ч. 11 ст. 352 КПК наділений правом задавати питання - вже після допиту свідка (потерпілого). Тобто тоді, коли ці відповіді вже не є показаннями і не мають статус доказу. Тому таке право, що не узгоджується з ч. 1 ст. 95 КПК, вважаю зайвим, бо воно втрачає сенс.

Таким чином, дуже важливо розуміти (а отже, і використовувати на практиці), що за чинним КПК суд позбавлений

права на допит. У свою чергу відповіді свідків (потерпілих) на запитання суду не є показаннями і не можуть вважатися доказами, що отримані належним чином.

Саме тому суд не може посилатися в своєму рішенні на відповіді свідків (потерпілих) як на джерело доказів.

Очевидно, що зазначені спірні положення КПК України мають бути врегульовані більш чітко. Поки цього не сталося, такі суперечності мають бути використані стороною захисту.